

ПЕРЕШКОДИ У ДОТРИМАННІ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ СТРОКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Проголошення незалежності України стало точкою відліку для становлення судової системи, яка піддавалася постійному реформуванню й апробації на практиці. Західноєвропейські віяння та тенденції стимулювали уряд приймати все нові й нові концепції розвитку судово-правової реформи в Україні, щоб досягнути поставленої мети – привести українське судочинство до європейських стандартів та забезпечити належний рівень захисту прав людини й громадянина.

З 24 лютого 2022 року та по сьогоднішній день судова система зіштовхнулася з тими випробуваннями, які не можна було ні передбачити, ні усунути, а саме: ведення активних бойових дій по всій території України, що стало наслідком для постійної зміни підсудності, організація вивезення матеріалів справ й архівів судів до інших регіонів, проведення судових засідань за відсутності постачання електроенергії та опалення, дотримання основоположних прав та свобод людини, зокрема права на доступ до правосуддя. В процесі роботи судових органів вдалося довести, що правосуддя в умовах воєнного стану здійснюється судами безперервно, судова система є надійною, стійкою, витривалою до будь-яких сторонніх факторів.

Зокрема, йдеться про миттєву реакцію Ради Суддів України, яка в день повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України, прийняла рішення № 9, яким надана рекомендації щодо здійснення правосуддя в умовах війни, а саме наголошувалося на тому, що «збори суддів, голови судів, судді судів України у випадку загрози життю, здоров'ю та безпеці відвідувачів суду, працівників апарату суду, повинні оперативно приймати рішення про тимчасове зупинення здійснення судочинства певним судом до усунення обставин, які зумовили припинення розгляду справ» [1].

Окрім цього, в рішенні вказувалося на необхідності забезпечити евакуацію тих судових справ та документів, які відповідно до складеного раніше переліку, підлягають збереженню. На цьому також акцентував увагу Верховний Суд у наданих рекомендаціях № 6/0/9-22 від 13.03.2022 року, де зазначається наступне: «За умови відповідної

можливості необхідно здійснити вивезення судових справ, насамперед тих, що перебувають у провадженні суддів, або хоча б здійснити вивезення найбільш важливих (резонансних) справ...» [2].

В тих регіонах, де велися запеклі бої та існувала реальна загроза життю й здоров'ю суддів та учасників процесу, на підставі розпоряджень Голови Верховного Суду змінювалася підсудність розгляду справ, яка супроводжувалася повною евакуацією судових проваджень та працівників апарату суду.

Так на офіційному сайті Верховного Суду 22.07.2022 року опублікований перелік судів, територіальну підсудність яких було змінено у зв'язку з неможливістю здійснювати правосуддя під час воєнного стану. Відповідно до даного переліку туди увійшли усі місцеві й апеляційні суди Донецької, Луганської, Харківської й Херсонської областей, більша частина місцевих судів Житомирської, Запорізької й Чернігівської областей [3].

Ще в березні 2022 року Верховний Суд на своєму веб-порталі опублікував важливу інформацію для учасників процесу, вказуючи, що введення воєнного стану є поважною причиною для відкладення розгляду справ та може вважатися підставою для поновлення процесуальних строків. Дане роз'яснення лягло в основу обґрунтувань пропуску процесуальних строків учасниками процесу, які в своїх заявах посилалися лише на цю підставу та були впевнені, що суд без будь-яких зволікань поновить їм пропущені процесуальні строки.

На практиці вийшло так, що одного посилання на введення воєнного стану недостатньо для поновлення строків. На цьому наголосив Касаційний цивільний суд у складі Верховного Суду в ухвалі від 21.07.2022 року у справі № 127/2897/13-ц, де йдеться про те, що «сам по собі факт запровадження воєнного стану в Україні не може бути підставою для поновлення строку на касаційне оскарження, адже такою підставою можуть бути обставини, що виникли внаслідок запровадження воєнного стану і унеможливили виконання учасником судового процесу процесуальних дій протягом встановленого законом строку» [4].

Дана позиція суду в котрій раз підтвердила, що учасник процесу повинен сумлінно виконувати покладені на нього обов'язки та не допускати зловживання процесуальними правами. В кожному окремому випадку має бути надане таке обґрунтування причин пропуску строків, щоб воно в повній мірі підтверджувало ті обставини, на які посилається учасник справи.

Наприклад, якщо цивільна справа розглядалася в Вовчанському районному суді Харківської області, то причиною пропуску процесуального строку, встановленого судом для подання відзиву на позовну заяву, може бути посилення на зміну територіальної підсудності, яке було прийнято на підставі розпорядження Голови Верховного Суду № 2/0/9-22 від 08.03.2022 року.

Іншим, доволі влучним прикладом, є посилення учасника справи на пропуск процесуального строку у зв'язку з перебуванням на військовій службі. Дана обставина була визнана судом поважною та стала підставою для задоволення клопотання про поновлення строку на касаційне оскарження [5].

Через постійні обстріли населених пунктів та влучання по об'єктам критичної інфраструктури нагальним питанням є визнання поважності причин для поновлення процесуальних строків через відсутність електроенергії. Останні декілька тижнів продемонстрували те, що учасники процесу, зокрема правники, які здійснюють представництво інтересів громадян, не мають змоги роздрукувати й відправити процесуальні документи ні сторонам, ні суду.

Для прикладу, ч. 9 ст. 83ЦПК України встановлює обов'язок надіслати (направити) копію доказів іншим учасникам справи. У разі відсутності підтвердження надсилання (надання) їх копій учасникам справи, суд не бере такі докази до уваги. Якщо сторона фізично не має змоги виготовити копію таких доказів та надіслати їх іншим учасникам справи засобами поштового зв'язку, адже офіційних електронних адрес у сторін немає, чи буде вважатися поважною причиною пропуску строку, який встановлений судом для подання відповідного доказу, відсутність електропостачання, та як саме можна довести, що в даного учасника справи дійсно не було електроенергії протягом декількох днів.

Дещо інша ситуація виникла щодо тих осіб, які зареєстровані в Єдиній судовій інформаційно-комунікаційній системі (ЄСІТС), адже вони мають право подавати процесуальні та інші документи, вчиняти процесуальні дії в електронній формі виключно за допомогою цієї системи з використанням власного електронного цифрового підпису [6]. Якщо всі учасники процесу зареєстрували свої офіційні електронні адреси в ЄСІТС, то проблем з документообігом по справі не виникає ні для кого.

На практиці ми маємо те, що лише адвокатів, нотаріусів, приватних виконавців, арбітражних керуючих, судових експертів, органів

державної влади, органи місцевого самоврядування, юридичних осіб державного та комунального секторів економіки зобов'язано зареєструвати свої офіційні електронні адреси в даній програмі для пришвидшення обміну документів та спрощення комунікації між учасниками процесу й судом. На інших категорій учасників судових процесів, в тому числі пересічних громадян, не покладений такий обов'язок, адже частина з них навіть електронної пошти не має. Дана обставина ускладнює не лише процес документообігу та комунікації, але й стає реальною перешкодою в реалізації права доступу до правосуддя та дотримання процесуальних строків такими учасниками процесу.

Іншою функцією ЄСІТС є проведення судових засідань в режимі відеоконференцзв'язку, таке право чітко регламентоване в ст. 212 ЦПК України. Заслугує на увагу частина 5 зазначеної статті, де вказано, що «ризик технічної неможливості участі в відеоконференції поза межами приміщення суду, переривання зв'язку тощо несе учасник справи, який подав відповідну заяву» [7].

Наразі, більше 40% критичної інфраструктури, включаючи гідро-, теплові електростанції пошкоджені або зруйновані взагалі. Віялові відключення електроенергії не дають змоги учасникам процесів взяти участь в судових засіданнях в режимі відеоконференції. Окрім цього, відсутня можливість попередити суд про обставини, які виникли у зв'язку з щоденними обстрілами населених пунктів, та які стали наслідком відсутності покриття певних територій України мобільним зв'язком. Тут виникає питання, як суд буде сприймати відсутність таких учасників процесу, коли, наприклад, справа розглядається по суті, та чи будуть ці обставини поважними для суду, щоб відкласти судові засідання.

Підсумовуючи викладене, можна сказати, що за перші півроку війни державні органи змогли організувати та забезпечити стале функціонування судочинства, надаючи право учасникам процесу приймати участь в судових засіданнях в режимі відеоконференції та реалізувати право відкласти розгляд справи або подати клопотання про поновлення процесуальних строків у зв'язку із запровадженням воєнного стану. Але на сьомому-восьмому місяці війни виникли інші перешкоди для учасників судових справ, які не лише ускладнюють процес, але й блокують вчинення певних процесуальних дій ними, які в майбутньому можуть стати підставою для перегляду значної

кількості рішень місцевих судів у зв'язку з порушенням права на судових захист й доступу до суду.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Щодо вжиття невідкладних заходів для забезпечення сталого функціонування судової влади в Україні: Рішення Ради суддів України від 24.02.2022 № 9. URL: <http://rsu.gov.ua/ua/documents/130>.
2. Рекомендації судам першої та апеляційної інстанції на випадок захоплення населеного пункту та/або суду чи безпосередньої загрози його захоплення: Розпорядження Голови Верховного Суду від 13.03.2022 № 6/0/9-22. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/war/Recomendatsii.pdf.
3. Перелік судів, територіальну підсудність яких було змінено у зв'язку з неможливістю здійснювати правосуддя під час воєнного стану: загальна таблиця судів станом на 22.07.2022. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/rozporyadjennya/Zagalna_tablica_sudiv_2022_07_22_1.pdf.
4. Ухвала у справі № 127/2897/13-ц (провадження № 61-6420ск22) Касаційний Цивільний Суду у складі Верховного Суду. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105372019>, 2022, липень, 21.
5. Ухвала у справі № 460/14618/2 (провадження К/990/16784/22) Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105267322>, 2022, липень, 15.
6. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. Офіційний вісник України. 2004. № 16. Ст. 14.
7. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. Офіційний вісник України. 2004. № 16. Ст. 212.

Данилець Леонід Віталійович,

аспірант кафедри цивільного процесу

Національного університету «Одеська юридична академія»

ДОТРИМАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ СТРОКІВ ТА МОЖЛИВІСТЬ ЇХ ПОНОВЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Відповідно до Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» на території всієї країни з 5:30 24 лютого 2022 року було запроваджено воєнний стан у зв'язку з військовою агресією рф